

Suçta Sürüklenen Çocuklar ve Suç Mağduru Çocuklara Yönelik Bir Değerlendirme

An Evaluation for Children Dragged into Crime and Children Victims of Crime

Sevcan Karataş¹

Öz

Dünyada ve ülkemizde çocuk ve ergenlere yönelik adli vaka sayısı artış göstermektedir. Adli değerlendirme sürecinde çocuk ve ergenler bir suçun faili veya mağduru olarak karşımıza çıkmaktadır. İhmal ve istismar edilen çocuk/ergenlerin suçta karşına ihtimalleri, suçta karışan çocuk-ergenlerin de ihmal ve istismara uğrama ihtimalleri oldukça yüksektir. Her iki durumda da çocuğun ruhsal sağlığının ve yaşam kalitesinin olumsuz olarak etkilendiği bilinmelidir. Bu nedenle özellikle ruh sağlığı alanında hizmet veren sağlık çalışanları daha fazla bilgi ve tecrübeye gereksinim duymaktadır. Çocukların bedensel, zihinsel ya da ruhsal sağlığına zarar veren, gelişimlerini engelleyen tutum ve davranışlar; fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ihmal olmak üzere çocukları dört şekilde örselenebilmektedir. Sağlık çalışanlarının ihmal ve istismara neden olabilecek risk faktörlerini tanıyabilmesi ve bu süreçte öncelikle koruyucu olarak rol alabilmesi oldukça önemlidir. İstismar veya ihmal olgusu gerçekleştiikten sonra çocuk ve ergende ortaya çıkacak ruhsal travmaları tamir etmek koruyucu önlemler almaktan çok daha karmaşık ve zor bir hal almaktadır. Bu nedenle ihmal ve istismar açısından riskli grupların belirlenerek koruyucu önlemler alınması en değerli adımı oluşturacaktır. Toplumsal düzeyde istismar/ihmal riskleri ve korunma yolları ile ilgili farkındalığın artırılması hem çocukların istismardan korunmalarını hem de olası bir istismarla nasıl baş edebileceklerini öğrenmelerini sağlayacaktır.

Anahtar sözcükler: Çocuk, ergen, ihmal, istismar, şiddet, suç

Abstract

The number of forensic cases for children and adolescents increases in the world and our country. Children and adolescents appear as perpetrators or victims of a crime during the judicial evaluation process. Children/adolescents who are neglected and abused are likely to be involved in crime, and children and adolescents involved in crime are also more likely to be neglected and abused. In both cases, the mental health and quality of life of the child are negatively affected. Especially health professionals who provide services in the field of mental health need more knowledge and experience. Attitudes and behaviors that harm children's physical or mental health and prevent their development can abuse children in four ways: physical abuse, sexual abuse, emotional abuse, and neglect. Healthcare professionals need to recognize the risk factors that may cause neglect and abuse and take a protective role in this process first. Psychological traumas occur in children and adolescents after the phenomenon of abuse or neglect occurs, and treatment is more complicated and difficult than taking preventive measures. Therefore, determining the risky groups in terms of neglect and abuse and taking protective measures will be the most valuable step. It will help raise awareness about the risks of abuse/neglect and ways of protection at the social level so it will enable both children to be protected from abuse and to learn how to deal with possible abuse.

Keywords: Child, adolescent, neglect, abuse, violence, crime

¹ İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa, İstanbul

✉ Sevcan Karataş, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, İstanbul, Turkey
sevcan.karatas@yeniyuzyl.edu.tr

Geliş tarihi/Received: 30.03.2020 | Kabul tarihi/Accepted: 21.04.2020 | Çevrimiçi yayın/Published online: 08.05.2020

DÜNYADA ve ülkemizde çocuk ve ergenleri konu alan adli dava sayısı giderek artış göstermektedir. Adli birimler tarafından değerlendirme istemi ile gönderilen çocuklar yalnızca suça karışmış çocuk ve ergenlerden oluşmamaktadır. Adli değerlendirme sürecinde çocuk ve ergenler bir suçun faili veya mağduru olarak değerlendirmeye alınabilmektedir (Köse ve ark. 2011). Her iki durumda da çocuğun ruhsal sağlığının ve yaşam kalitesinin olumsuz olarak etkilendiği bilinmelidir. Çocukluk çağında yaşanan stresli yaşantıların çocuğun psikolojisine ve yaşam kalitesine zarar vererek önemli sosyal ve ruhsal problemlere neden olacağı ve yalnızca çocuğun suça sürüklenmesine değil aynı zamanda suçun mağduru olmasına da sebep oluşturacağı düşünülmektedir (Ayaz ve ark. 2012). Bu nedenle özellikle ruh sağlığı alanında hizmet veren sağlık çalışanları daha fazla bilgi ve tecrübeye gereksinim duymaktadır.

Çocuk ve ergen adli sürecinde tarihteki ilk kayıtlı vaka 1874 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde (ABD) bir kız çocuğunun üvey annesi tarafından fiziksel şiddete maruz kalmasıyla karşımıza çıkmaktadır (Gürhan 2015). Bu kız çocuğunun üvey annesi tarafından fiziksel şiddete maruz kaldığını fark eden komşuların adli mercilere ulaşmasıyla çocuğun koruma altına alınması gereksinimi doğmuş ve böylece ilk Çocuk Koruma Derneği de aynı davanın avukatı tarafından yine ABD de kurulmuştur. İlk vaka 1874 yılında kayıtlara geçse de bazı akademisyenlerin dolaylı yoldan da olsa çocuk istismar ve ihmalden söz ettiğini söylemek mümkündür. 1860 yılında Tardieu; ilk kez "fiziksel ve cinsel istismar" kavramlarından söz etmiş, 1946 yılında Caffey tarafından; "caffey sendromu" tanımı yapılmış ve 1961 yılında da Kempe tarafından; "hırpalanmış çocuk sendromu" tanımı yapılmıştır (Gürhan 2015). Tarihin ilerleyen dönemlerinde ise çocukların korunması için ailelerin ve çocuğa bakım veren kişilerin öneminin altı çizilmiştir. 1980 yılında çocuklara verilen ya da verilebilecek her türlü zarar karşısında uzman kişilerin önemi vurgulanmış ve son olarak da 1989 yılında Birleşmiş Milletler tarafından "Çocuk Hakları Sözleşmesi" ile çocukların haklarının korunması yasal bir boyut kazanmıştır (Gürhan 2015).

Ülkemizde çocuk haklarının gelişimine yönelik ilk adım bugün ki adı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü olan Himaye-i Eftal Cemiyeti' nin kurulması (1921) ile atılmış, hemen sonrasında Cenevre Çocuk Hakları Sözleşmesi imzalanmış ve 1926 yılında Türk Medeni Kanununda çocuk haklarından ilk kez söz edilmiştir (Gürhan 2015, Özden 2015). 1990 yılında Çocuk Hakları Sözleşmesini imzalayan ilk ülkelerden birisi olmamıza rağmen, 1994 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) kararınca uygulanmasına karar verilmiştir. İmzalanmasından tam beş yıl sonra, 27 Ocak 1995 tarihli ve 22184 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmasıyla uygulanmaya başlanmıştır (Resmi Gazete 1995). Günümüzde çocuk ve ergenlere yönelik adli ve hukuki süreçlere daha fazla önem ve hassasiyet gösterilmesi gerektiğinin ihtiyacı UNICEF'in 2017 strateji raporunda açık bir şekilde görülmektedir. İlgili raporun verilerinde; bugün Dünyadaki 2-4 yaş arasındaki her on çocuğun yedisinin (300 milyon) evde şiddetle disipline edilmeye çalışıldığı, 13-15 yaş arası her üç çocuktan birinin (130 milyon) şiddeti deneyimlediği, 732 milyon okul çağında olan çocuğun okulda şiddete maruz kaldığı, 15-19 yaş aralığındaki yaklaşık 15 milyon genç kızın hayatlarında en az bir kez zorunlu sekse zorlandığı belirtilmiştir. (UNICEF 2017). Çocukların ailede, okulda, sokakta ya da akran grupları arasında farklı şekillerde şiddete maruz kalma oranı azımsanmayacak derecede fazladır ve gün geçtikçe artmaktadır. Bu gözden geçirme çalışmasında çocukların bir suçun mağduru olmasına ya da suça sürüklenmesine neden olabilecek risk faktörleri, çocuk üzerindeki ve toplum

üzerindeki olumsuz etkileri ruh sağlığı bakış açısı ile değerlendirilmiştir.

Suçun faili olarak çocuk (suça sürüklenmiş/itilmiş çocuk)

Çocuk suçluluğu batı literatüründe "juvenile delinquency" terimiyle açıklanmakta ve tam karşılığı "reşit olmayanın suçluluğu" ifadesini karşılamaktadır. Çocuk koruma kanununda suça sürüklenen çocuk, "kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma ya da kavuşturma başlatılan veya hakkında güvenlik önlemine karar verilen çocuk" olarak tanımlanmaktadır (Resmi Gazete 2005). Tanımlardan da anlaşılacağı üzere bu ifade hem çocukluk hem de ergenliğin büyük bir bölümünü içine almaktadır. Pek çok etkenin (ruhsal, zihinsel, ailesel, toplumsal) bir sonucu olarak ortaya çıktığı yok sayılamayacak bir gerçek olan, suçluluk davranışı içerisinde olan çocuk için "suça itilmiş/sürüklenmiş çocuk" ifadesini kullanmak daha doğru olacaktır (Göker ve ark. 2006).

Çocuk ve ergenlerin suç davranışı büyük bir toplumsal sorun olarak kabul edilmektedir. Kandil ve arkadaşlarının (2002) bir üniversite hastanesine son dört yılda başvuran çocuk-ergen adli olguların incelendiği çalışmada, yıllara oranla gönderilen adli olgu sayısının artış gösterdiğini tespit etmişlerdir (Kandil ve ark. 2002). Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) 2018 verilerine göre de 2013 ve 2017 yılları arasındaki suça sürüklenen çocukların sayılarının yıllar geçtikçe arttığı görülmektedir (TÜİK 2018). Parçalanmış/dağılmış aileler, annenin çalışıyor olması, çok kardeşli ve geniş ailelerde yaşama, aile ilişkilerinde uyumsuzluk, ebeveynin gözetim ve disiplinindeki yetersizlik, çocuğun eğitime devam etmemesi ve çocuğun geçmiş öyküsünde psikiyatrik bir bulgunun olması, madde- alkol kullanımı ve erkek cinsiyette olmak gibi faktörlerin çocukların suça sürüklenmesinde rol oynadığı söylenebilir (Uygur et al. 1994, Göker ve ark. 2006, Gürhan 2015, Köse ve ark. 2011.).

2016 yılında yapılan ve olguların tamamını (n=144) 11-18 yaş arasındaki suça sürüklenmiş çocukların oluşturduğu bir çalışmada; olguların %79,9'unun (n=115) erkek olduğu, %59,7'sinin (n=86) eğitimine devam etmediği, %65,3'ünün (n=94) aile ilişkilerini "olumsuz" olarak değerlendirdiği, %84,7'sinin (n=122) kronik ruhsal bozukluğu (davranış bozukluğu, alkol-madde kullanım bozukluğu, kişilik bozukluğu, zeka geriliği) olduğu tespit edilmiştir (Beşer ve ark.). İkiyüz yetmiş adli olgu (95 kız, 175 erkek) ile yapılan bir diğer çalışmada (2012) ise yalnızca suça sürüklenen (n=154) olguların %91,6'sının (n=141) erkek olduğu, %23'lük (n=36) kısmının okula devam etmediği, %88,4'ünün şehir veya ilçe merkezlerinde yaşadığı %9,7'sinin (n=15) tekrarlayıcı suç davranışı gösterdiği (iki ergenin daha önce poliklinikte davranış bozukluğu sebebiyle takip edildiği) tespit edilmiştir (Bilginer ve ark. 2012). Suç dağılımlarına bakıldığında ise; %46,8'inin (n=72) hırsızlık, %24'ünün (n=37) yaralama, %9,7'sinin (n=15) mala zarar verme ve %8,4'ünün (n=13) çocuk istismarı ile ilk sıraları aldığı tespit edilmiştir (Bilginer ve ark. 2012). Bir başka çalışmada (2017) ise, Adana'da Ocak 2004 ten sonra adliyeye kayıtlı olan 680 dosya incelenmiş, dosyaların %86'sının erkek olduğu, suç dağılımlarının ise sırasıyla; basit hırsızlık- nitelikli hırsızlık- yaralama- terör- madde kullanımı ve satışı şeklinde olduğu görülmüştür. Aynı çalışmada göç eden çocukların göç etmeyen çocuklara oranla daha fazla suça karıştığı, çocukların eğitim seviyeleri ve suç niteliklerine bakıldığında ise; ilkökul (çocuk işçi); ilkökul sonrası (madde kullanımı); ortaokul (yaralama); lise (terör) suçlarına daha fazla rastlandığı tespit edilmiştir (Fırat ve ark. 2017). ABD'de yapılan bir çalışmada, babaların karakter özelliklerinin çocukların suç işleme oranlarına etkisi ince-

lenmek istenmiş ve 13-17 yaş arasındaki 1216 katılımcı çalışmaya dahil edilmiştir. Babanın yokluğunun ergenlikte suç işleme oranını artırdığı, fakat özellikle genç yaşta baba ve sert baba figürünün varlığının babası olmayan ergenlere oranla daha fazla suç işleme ve madde kullanımı davranışı gösterdiği görülmüştür (Simmons et al. 2018). Romanya'da (Tomita 2013) dört farklı ölçek kullanılarak yaş ortalamaları 17 olan 60 katılımcının, depresyon/ anksiyete/ saldırganlık ve maladaptif kişilik eğilimleri açısından karşılaştırılması amaçlanmıştır. Suça sürüklenmiş ergenlerde depresyon/ anksiyete/ saldırgan davranışların belirgin düzeyde fazla olduğu saptanmıştır (Tomita 2013). Türkiye de 144 dosya incelenerek yapılan çalışmada (2016) ise; %85'inin (n=122) ruhsal kronik bozukluğu olduğu, bu ruhsal kronik bozukluklardan en sık rastlananların; davranış bozukluğu, kişilik bozukluğu, madde alkol kullanım bozukluğu, uyum bozukluğu olduğu sonucuna varılmıştır (Beşer ve ark. 2016).

Suçta sürüklenen çocukların çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu yapılan çalışmalarla kanıtlanmıştır (Bilginer ve ark. 2012, Beşer ve ark. 2016, Fırat ve ark. 2017). Cinsiyetler arasındaki kültürel farklılıkların ve toplumsal beklentilerin suç işleme oranlarına etki ettiği söylenebilir. Özellikle okulu bırakma ve problemleri davranış gösteren akranları ile fazlaca vakit geçirmenin de suça karışma oranına etkisi olabileceği görülmektedir. Ergenlik çatışmalarının devam ettiği bu hassas dönemde, çevre ve okul değişimi, ders başarısındaki düşüşler ya da yolunda gitmeyen arkadaşlık ilişkileri ergeni suça sürükleyebilir. Okul devamlılığı, öğretmen ve aile denetimi ile ergenlerin suça sürüklenme ihtimalleri aza indirilebilir (Bilginer ve ark. 2012). Yapılan çalışmalarda ilçe ve şehir merkezlerinde daha fazla suça sürüklenme ihtimali olduğu görülmektedir. Köylerde ve kırsal kesimde suça sürüklenme oranının daha az olması, çevrenin tanındıklardan oluşması ve dolayısıyla daha yoğun sosyal kontrolün varlığına ek olarak daha sade ve kendi içinde sorunları çözen bir yapının bulunması ile açıklanabilir. Daha önceden psikiyatrik tanısı olan çocukların da suça karışma oranlarının daha yüksek olduğu ve psikiyatrik sorunların daha çok dışa yönelimli sorunlar olduğu fark edilmektedir.

Suçun mağduru olarak çocuk

Adli süreçte çocuklar yalnızca suça karıştıkları için değil aynı zamanda bir suça maruz kaldıkları için de değerlendirilmektedir. Çocuğun suçun mağduru konumunda olmasında "ihmal" ve "istismar" kavramları karşımıza çıkmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) çocuk ihmal ve istismarını; "çocukların sağlığını, sağ kalımını, gelişimini veya ilişkilerdeki güven duygusunu olumsuz yönde etkileyen fiziksel-duygusal-cinsel istismar, ihmal ve diğer sömürü türleriyle sonuçlanan kötü davranışlar" olarak tanımlamıştır (WHO 2016). DSM-5 te ise; "Çocuğa Kötü Davranma ve Boşlama Sorunları" başlığı altında; "çocuğa bedensel sömürü (bakım verenin isteyerek çocuğun bedensel yaralanmalarına yol açması), çocuğa cinsel sömürü (bakım veren ya da çocuğun sorumluluğunu taşıyan kişinin cinsel doyum sağlamak için çocuğu herhangi bir cinsel eyleme katması), çocuğu boşlama (bakım verenin gereken ilgiyi göstermeme-boşlama, gereksinimlerini karşılamaması) ve çocuğa ruhsal sömürü (çocuğa belirgin ruhsal bir kötülüğün dokunmasıyla sonuçlanan sözel ya da simgesel eylem)" ifadeleri ile çocuk istismarına yer verilmiştir (APA 2013). Çocuk istismarı her yaşta, her renkte, her sosyal sınıf ve etnik gruptan çocuğu etkileyebilmektedir. Çocuk istismar ve ihmali dünyanın her yerinde görülebilmekte ve sıklığının da oldukça fazla olduğu tahmin edilmektedir (Ayaz ve ark. 2012). DSÖ' nün verilerine göre dünyada her yıl 15 yaş altında 41000 çocuk yaşamını çocuk istismarı nedeni ile

yitirmektedir (WHO 2016). Çocukların bedensel, zihinsel ya da ruhsal sağlığına zarar veren, gelişimlerini engelleyen tutum ve davranışlar; fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ihmal olmak üzere çocukları dört şekilde örseleyebilmektedir (Güner ve ark. 2010).

Fiziksel istismar

Bir erişkinin otoriteyi sağlama, öfke boşaltma veya cezalandırma amacı ile elle ya da bir aletle çocuğun vücudunun herhangi bir yerine iz bırakacak ya da bırakmayacak şekilde şiddet uygulaması fiziksel istismar olarak tanımlanmaktadır (Taş 2017). Fiziksel yaralamaya çocuğu tekmelemek, yakmak, ısırarak gibi çocuğun fiziksel bütünlüğünü bozan eylemler de dahil edilebilir (Taş 2017). Fiziksel istismarı uygulayanlar genellikle çocuğun bakımından sorumlu kişilerdir. Çocuk evde, okulda, kreşlerde, yuvalarda istismara uğrayabilmektedir. Toplumumuzda dayanın bir disiplin yöntemi olarak kullanıldığı dilimize yerleşmiş olan, "dayak cennetten çıkmadır", "ananın vurduğu yerde gül biter" gibi atasözleri ile kendini göstermektedir (Oral ve ark. 2010). Şiddetin sorun çözme, ceza verme aracı ya da statü, saygı kazanma yöntemi olarak kullanıldığı ortamlarda bir çok çocuğun yetişkinlik döneminde eşine veya çocuklarına da şiddet uygulama olasılığı oldukça yüksektir (Oral ve ark. 2010). Fiziksel istismarda bazen hiç bir bulgu da olmayabilir bu nedenle dikkat edilmesi gereken nokta çocuğun normal günlük aktivitelerindeki yaralanmaları ile istismar olayı sonucu olan yaralanmaları ayırt edebilmek ve bu konuda farkındalık yaratabilmektir.

Türkiye'de yapılan bir çalışmada (2010) hem kötü muamele gören çocukların hem de kötü muamele uygulayan bireylerin şiddete bakış açısını değerlendirmek için odak grup yöntemi kullanılarak; sosyoekonomik ve kültürel olarak heterojen grupları içerdiği düşünülen farklı bölgeleri temsil edebileceği varsayılan İstanbul, Samsun, Konya, Şanlıurfa, Adana ve Erzurum illerinde gerçekleştirilen çalışmada toplam 235 bireyle 30 odak grup görüşmesi yapılarak veriler elde edilmiştir (Oral ve ark. 2010). Fiziksel şiddete maruz kalan çocuklardan birkaçı, "Bir gün okuldaydım bir büyük ağabey vardı. Biz top oynuyorduk, büyük ağabeyin ayağına top değdi ben özür diledim ama o bana vurdu, ağladım" (erkek, 11-14 yaş). "Öğretmen bize bağırdı çağırdı, hepimizi birden dövdü.. Demir cetveli var, elimize vuruyor, rastgele vuruyor." (erkek, 7-10 yaş) "Annem bazen beni dövüyor sürekli kötü şeyler söylüyor, baban hep rahat bıraktı seni diyor. Hep sınav sınav. Tuvalette bile soru çözüyorum." (kız, 15-18 yaş) "Bazen ablam beni evde dövüyor, ben ona beni dövme diyorum ama o hala beni dövüyor." (erkek, 7-10 yaş) ifadelerini kullanmıştır. Aynı çalışmadan elde edilen sonuçlarda kız çocukların en çok anne, baba, öğretmen, arkadaş ve büyük kardeşler tarafından; erkek çocukların ise arkadaş, öğretmen, baba, büyük kardeş ve tanımadıkları birisi tarafından fiziksel istismara maruz kaldığı tespit edilmiş ve fiziksel istismarı en sık uygulayan bireylerin ise sırasıyla anneler, babalar, üvey anneler, büyük kardeşler, öğretmenler ve arkadaşlar olduğu bildirilmiştir (Oral ve ark. 2010). Yetişkinlerden bazıları ise, "Alışverişe götürmüştüm oğlum, benden bir şey istedi o an için alacak durumum yoktu eşim yeni iflas etmişti, çocuk sürekli istiyor, en son ağlamaya başladığında gözüm hiçbir şey görmüyordu tokat attım." (Anne), "Çocuğumun isteğini yerine getiremeyişim onun da ille de olacak diye ağlaması benim de imkanım olmadığından cinlerim tepeme çıkıp tokat atmam." (Baba), "Çok haylaz bir öğrencim vardı. Bir gün sinir harbime geldi birkaç tane vurdum, git alacak bir şeyin yok senin dedim. Kapıdan gitti ben de gidişini seyrediyorum. Ben düşündüm bu çocuk nasıl kazandı-

rılır diye. O öğrenci kapıdan çıkarsa bu biter dedim, tam çıkmak üzereydi çağırdım, özür diledim içeri aldım. Öğrenci ne yaparsa yapsın kaybedilmeyeceği kadar değerli. O öğrenci beni olgunlaştırdı.” (Öğretmen) sözleri ile duygularını ifade etmiştir (Oral ve ark. 2010). Fiziksel şiddete maruz kalan bazı çocukların, en sevdiği birisini içinden geçirmek, yalnız kalmak ve hatanın kimde olduğunu düşünmek, müzik dinlemek, ölmeyi düşünmek ve evden kaçmayı hayal etmek gibi çeşitli yöntemlerle baş etme mekanizmalarını kullanmaya çalıştıkları tespit edilmiştir (Oral ve ark. 2010). Bu çalışmada verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere fiziksel istismar kaza ile olan bir durum değildir.

Nepal' de yapılan (Kandel ve ark. 2017) 3-14 yaş aralığındaki 5081 çocuğun katıldığı araştırmada; 3-5 yaş aralığının en çok fiziksel cezanın uygulandığı yaş olduğu, vurmak ve tokat atmanın en sık kullanılan şiddet şekli olduğu, çocukların %46'sının son bir ayda fiziksel cezaya maruz kaldığı tespit edilmiştir. Aynı çalışmada çocukların fiziksel şiddete yönelik düşünceleri de tespit edilmek istemiş ve çocukların; %35'i çocukların bazen uslu durmaları için fiziksel cezayı hak edebileceklerini, %46'sı annelerinin de eşlerine haber vermeden dışarı çıkmaları, çocuklarını ihmal etmeleri, eşleri ile seks yapmayı reddetmeleri ve yemeği yakmaları gibi durumlarda şiddeti hak edebileceklerini düşündüğünü ifade etmiştir (Kandel ve ark. 2017).

Duygusal istismar

Duygusal istismar çocuğun ruhsal sağlığını ve gelişimini bozan; reddetme, aşağılama, tehdit etme, suçlama, yaşın üzerinde beklentilerde bulunma, kardeşler arasında ayırım yapma, lakap takma, aşırı koruyucu ve bağımlı kılma gibi söz ve davranışlara uzun dönemler boyu maruz kalmasıdır (Tıraşçı ve Gören 2007). Genellikle diğer istismar türleri ile birlikte ortaya çıkma ihtimali oldukça yüksektir (Şahin 2006). Gerek tanımlanmasında ve fark edilmesinde gerek önlenmesi ve yasal olarak kanıtlanmasında yaşanan güçlükler nedeniyle en az anlaşılan istismar türüdür. Ancak duygusal istismar çocukta davranışsal belirtilerle daha çok tespit edilebilmektedir. Duygusal istismara uğrayan çocuklarda sıklıkla, gelişimsel gerileme, çocuk ve anne-baba arasında anormal/sağlıksız bağlanma, saldırgan veya aşırı uysal davranışlarda bulunma, ailede günah keçisi rolünde olma, özellikle okul öncesi çocuklarda donuk bakışlar, düşük özgüven ve özsaygı, aşırı utangaçlık, çekingenlik veya başkalarıyla ilişki kurmada zorluk yaşama, tırnak yeme ve parmak emme gibi gerileme davranışları görülebilmektedir (Beter 2010). İlköğretim 4. ve 5. sınıfta öğrenim gören 206 öğrenci ile yapılan bir çalışmada (2004) öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun öğrenim hayatları boyunca en az bir kez olmak üzere; ad takma alay etme, tehdit etme, küçük düşürme, gruptan dışlama gibi duygusal istismar davranışlarına maruz kaldıkları ve zorbalığa en fazla maruz kalan çocukların gösterdiği depresyon belirtileri ile daha az zorbalığa maruz kalan çocukların depresyon belirtileri arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir (Kapçı 2004). Yapılan bir başka çalışmada ise (2002) annelerin çocuklarına sevgilerini belli etmeme, bağırma-azarlama, çocuklarını evde yalnız bırakma, korkutma, tehdit etme gibi duygusal istismar türlerini sıklıkla uyguladıkları tespit edilmiştir (Güler ve ark. 2002). Aynı çalışmada annenin eğitim düzeyi azaldıkça, çocuk sayısı arttıkça, ekonomik durum düzeyi düştükçe ve eşi tarafından fiziksel/duygusal şiddete maruz kaldıkça annelerin çocuklarına duygusal istismar etme oranlarının da arttığı belirlenmiştir (Güler ve ark. 2002).

2018 yılında Yunanistan' da 9-12 yaş aralığındaki 344 öğrenci ile yapılan bir çalışmada, 223 öğrenci öğretmeni tarafından duygusal istismara maruz bırakılmıştır (Nearchou

2018). En sık olarak; yapılan bir aktiviteye her zaman en son dahil edildiklerini, sınıf önünde hakarete maruz kaldıklarını ve sürekli görmezden geldiklerini ifade etmişlerdir. Duygusal istismara maruz kalan öğrencilerin, daha düşük özgüven, akran/aile ve okul desteği puanına sahip oldukları tespit edilmiştir (Nearchou 2018). 2018 yılında yapılan obezite ve çocukluk çağı duygusal istismarının ilişkisini ölçmek isteyen bir çalışmaya 30-55 yaş aralığındaki 127 obez birey (104 kadın, 23 erkek) katılmıştır (Amionto et al. 2018). 45 kişiden oluşan, sağlıklı kontrol grubu ile karşılaştırılan sonuçlara göre; obez katılımcıların sağlıklı katılımcılara oranla çocukluk çağında daha fazla duygusal istismara maruz kalmış olduğu, çocukluk çağında yaşanan duygusal istismar deneyiminin obezite ile arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır (Amionto ve ark. 2018).

Cinsel istismar

Cinsel istismar, yetişkinlerin kendi çıkarları doğrultusunda çocuğu, anlamını tam olarak kavrayamadığı cinsel etkinliğe dahil etmesi ya da cinsel amaçlı olarak kullanılmasıdır (Gürhan 2015). Aile içinde çocuğa yönelebilecek her türlü cinsel istismar davranışı "en-est", aile dışından ya da tanınmayan kişiler tarafından yapılan cinsel istismar davranışı ise "pedofili" olarak adlandırılmaktadır. Ne şekilde ve kim tarafından olursa olsun cinsel istismar sık rastlanan ve çoğunlukla yıllarca devam eden bir olgu olup yine yıllarca gizli kalabilmektedir (İbiloğlu ve ark. 2018). Bu nedenle cinsel istismar olgularının yaygınlığının kesin olarak bilinmesi mümkün değildir. DSÖ'nün küresel tahminlerine göre kadınların %18'i, erkeklerin %8'i çocuklukta cinsel istismara uğramaktadır (WHO 2017). Yapılan bir çok çalışmada da kız çocukların erkek çocuklara oranla daha fazla cinsel istismara maruz kaldığı ya da bildirim bu yönde daha fazla olduğu konusundaki düşünceler, DSÖ'nün bu verisini destekler nitelik taşımaktadır. Bir diğer dikkat edilmesi gereken konu ise, kız çocuklarının istismara uğrama yaşları 11-14 yaşları arasında yoğunlaşırken, erkek çocuklarda ise 7-11 yaşları arasında yoğunlaşmasıdır. Bilginer ve arkadaşları tarafından (2013) yapılan bir çalışmada bir tıp fakültesi hastanesine başvuran 118 cinsel istismar olgusunun 82 sinin kız 36 sinin erkek olduğu görülmüş ve yaş ortalamalarına bakıldığında erkeklerin %50'sini 7-11 yaş aralığında kızların ise %56'sının 12 yaş üstünde olduğu tespit edilmiştir (Bilginer ve ark. 2013). Yektaş ve arkadaşları (2018) tarafından yapılan bir çalışmada ise bir üniversite hastanesine başvuran 106 cinsel istismar olgusunun 83'ünün kız 23'ünün erkek olduğu tespit edilmiş ve kızlarda yaş ortalamasının 14, erkeklerde ise 8 olduğu tespit edilmiştir (Yektaş ve ark. 2018). Her iki çalışmada da istismarcıların tamamı erkek olup çoğunluğu tanıdık kişilerden oluşmaktadır. Cinsel istismar olgusu son derece geniş bir sorundur ve ne istismar edilen çocuk ne de istismarcı açısından tek başına ele alınabilecek bir sorun değildir (Taş 2017). Cinsel istismar yaşanmaya başlamasından itibaren bir çok dinamiği de etkilemeye başlamaktadır. Bu noktada cinsel istismar olgusu ilk başladığı andan itibaren değerlendirmeye alınmasının gerekliliğinin önemi ortaya çıkmaktadır. Mağdurların yalnızca %15'inin bildirimde bulunduğu düşünülürse ulaşılabilen olguların yalnızca buz dağının bir kısmı olduğu söylenebilir.

Cinsel istismar da fiziksel ve duygusal istismar türlerinde olduğu gibi değerlendirmesi son derece zor olan bir istismar şeklidir. Cinsel istismar tespitinde en güçlü tanı koyucu yöntem fiziksel muayenedir fakat ne yazık ki her cinsel istismar varlığı olan durumlarda bulgu elde etmek bu yöntemle mümkün değildir. Çünkü istismar olgusu yalnızca oral temas ya da okşama eylemi şeklinde gerçekleşmiş olabilir ve fiziksel muayene ile tespit

etmek mümkün olmayabilir. Bu gibi durumlarda şüphesiz ki en iyi veri kaynağı mağdurun vereceği ifadedir. Cinsel istismar olaylarında çocukların anlattıkları hikâyelerin dikkatle dinlenmesi büyük önem taşımaktadır. Çocukların, böyle bir hikâye uydurmak için gerekli olan entellektüel kapasite ve cinsel deneyime sahip olmadıklarını unutmamak gerekir. Üzerinde durulan bir diğer konu da çocuğun böyle bir eylem için rızasının olup olmama durumudur fakat bir istismar varlığında çocuğun rızasının varlığını değerlendirmek doğru bir yol değildir. Çocukların böyle bir eylem için bilişsel ve gelişimsel olarak olgunlaşmamış olması sebebiyle cinsel istismarın nedenini "rıza" kavramıyla açıklanması son derece yanlış bir bakış açısıdır.

Çocuğun istismara uğramasının sonrasında birçok psikolojik ve sosyal sorunun ortaya çıkması da kaçınılmazdır. Ayaz ve arkadaşlarının (2012) yaptığı bir çalışmada cinsel istismara uğrayan 100 çocuğun %71'inin ruhsal bozukluk tanısı (TSSB, MDB, DEHB, madde/tik/uyku bozukluğu) aldığı tespit edilmiştir (Ayaz ve ark. 2012). 2018 yılında yapılan bir diğer çalışmada ise tekrarlanan (TCİ) ve bir kez (Cİ) maruz kalan cinsel istismar sonrasında çocukların ve ergenlerin riskli davranışları değerlendirilmiş ve TCİ olgularının sigara-alkol kullanımı, anti-sosyal davranış, intihar ve okul terk durumlarının yüksek olduğu, bir kez Cİ maruz kalan ergenlerin ise sigara kullanımı ve intihar eğilimlerinin yüksek olduğu saptanmıştır (Koçtürk ve Bilge 2018). Çalışmalardan da elde edilen bulgulara bakıldığında cinsel istismara maruz kalma çocuk ve ergenlerde bir çok ruhsal problem ve riskli davranışlarda bulunma oranını artırmaktadır. Bir kez cinsel istismara maruz kalan çocuk ve ergenler ile TCİ maruz kalan çocuk ve ergenler arasında bile bu risk davranışlarının görülme oranı değişiklik göstermektedir. Tayvan'da yapılan bir çalışmada (2018) çocuk acil servisine cinsel istismar nedeniyle başvuran 101 vakanın (3 erkek, 88 kız), %52'si arkadaşı, %23'ü aile üyesi, %25'i tanımadığı birisi tarafından cinsel istismara uğramıştır (Hu ve ark. 2018). Çocukların %42'sinde akut psikotik bozukluk, %15'inde denemiş intihar girişimi tespit edilmiştir. Ayrıca jinekolojik konsülte edilen 75 olgunun 15 inde ise cinsel yolla bulaşan hastalık ve çeşitli jinekolojik problemler tespit edilmiştir (Hu ve ark. 2018).

Cinsel istismara uğrayan çocuklarda; zedelenmiş cinsellik, ihanet ve güvensizlik duygusu, acizlik ve güçsüzlük duygusu, kendini sorumlu tutma ve damgalanmak gibi ruhsal etkiler gözlenebilmektedir. Cinsel istismar mağduru çocukların sağaltımı için yoğun bireysel terapilere ek olarak ihtiyaç halinde grup ve aile terapileri de uygulanabilmektedir. Her uygulama şeklinde asıl amaç travmatik anılarla ilişkili süreçlerin çalışılmasını hedeflemektedir. Özellikle yaşı küçük çocuklarda oyun terapileri, savunma düzeneklerini geliştirebilecek, ego kapasitesini artıracak sosyal aktivite ve beceri etkinliklerine yönlendirilmesi, en önemlisi ise; istismarın erken tanınması ve böylece psikolojik sistemin daha az zedelenmesini sağlamak olmalıdır (Gürhan 2015).

İhmal

Çocuk ihmali, başta anne ve baba olmak üzere, bakmakla yükümlü yetişkinlerin, çocuğun temel gereksinimlerini ihmal etmeleri sonucunda, çocuğun bedensel, duygusal, eğitimsel ya da sosyal gelişiminin engellenmesidir (İbiloğlu ve ark. 2018). Tanımdan da anlaşılacağı üzere ihmal davranışı farklı açılardan çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarının karşılanmaması şeklinde de tanımlanabilir. İhmal ve istismar kavramlarını birbirinden ayıran en temel nokta; istismarın aktif olarak ihmalin ise pasif olarak ortaya çıkmasıdır (Kaplan ve ark. 1999). Bir çocuk, fiziksel, duygusal ve sosyal yönlerden ihmal edilebilir. İhmal davranışı

da istismar da olduğu gibi çocuğun psikososyal gelişimini olumsuz etkilemektedir. İhmal, hafiften (belki bir kez) çok ciddi düzeylere (sürekli biçimde ihmal edilme) kadar değişiklik gösterebilmektedir fakat istismardan daha sık ortaya çıkan bir durum olmasına rağmen onun kadar üzerinde durulmamaktadır. Ölüm ya da ciddi bir yaralanmayla sonuçlanmamışsa göz ardı edilebilmektedir (Taş 2017). Oysa daha detaylı yapılan incelemelerde çocuk ölümlerinin temel nedenlerinde çocuk ihmalinin önemli bir yeri olduğu ve yıllar içinde de artış gösterdiği gözlenmektedir.

UNICEF 2017 yılında yayınladığı, "Çocuklar İçin Ölümcül Yolculuk Kuzey Afrika'dan Avrupaya Uzanan Göç Yolu" isimli raporunda, yeterli barınma ve yiyecek bulamadıkları için göç etmek zorunda kaldıklarını ifade eden göç yolundaki çocuklar ve kadınların cinsel şiddet, istismar ve ihmale sıkça maruz kaldığının altı çizilmiştir (UNICEF 2017). Göç edenlerin 23 bin 102 sinin çocuk ve bu çocukların da üçte birinin refakatsiz olduğu tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında yapılan görüşmeler sonucunda mülteci çocukların dörtte üçü, göç sırasında yetişkinler tarafından şiddete maruz kaldıklarını, tacize ya da saldırıya uğradıklarını ifade etmiştir. 4 bin 579 göçmenin (40 kişiden birinin) hayatını kaybettiğini ve ölenlerin de en az 700 ünün çocuk olduğu da aynı raporda belirtmiştir (UNICEF 2017). UNICEF in 2018 Ağustos ayında, Meksika'dan Amerika'ya göç etmek zorunda kalan bireylerin göç yolunda yaşadıkları sıkıntıları sunduğu raporunda, özellikle kadın ve korunmasız çocukların istismar ve organize çetelere av olma konusunda risk altında olduğunu belirtilmiştir (UNICEF 2018). Ülkelerinde ihmal edilerek göç etmeye zorlanan bireylerin göç ettikleri ülkelerde de yaşam koşullarının çok parlak olduğunu söylemek mümkün değildir. Göç ettikleri ülkelerde de çalışmak zorunda kalan ve ekonomik olarak ihmal ve istismara uğrayan çocuk sayısı oldukça fazladır. Çocuk ve genç işçilerin çalıştırılma usul ve esasları hakkında yönetmeliğin 4. maddesinde çocuk işçi; "14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış kişidir" şeklinde; genç işçi ise; "15 yaşını tamamlamış, ancak 18 yaşını tamamlamamış kişidir" şeklinde tanımlanmıştır (Resmi Gazete 2004). Hem dünya genelinde hem de Türkiye'de çocuk işçi sayısı oldukça fazladır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) verilerine göre dünyada 2000 yılında 246 milyon olan çocuk işçi sayısının 168 milyona gerilediği belirtilmiştir (ILO 2015). Ancak kimin "çocuk", kimin "işçi", neyin "çalışma" olarak kabul edileceğinin sınırları iyi belirlenmiş olmalıdır ki iyimser bir sonuç olduğu şüphesine düşülmesin. Türkiye'de ise çocuk işçi sayısına ait en yakın bilgi 2012 yılında yapılan çocuk işgücü anketidir. (TÜİK 2013). Çalışan çocukların %49,8'i bir okula devam ederken, %50,2'si okula devam etmemektedir. Çocukların hem ekonomik hem de eğitim anlamında ihmal ve istismar edildiği aşikârdır. TÜİK, 2012 yılından sonra bu verileri güncellemek üzere herhangi bir çalışma yürütmemiştir. Çocuk işçilerin sayısına dair güncel verileri ancak işgücü ve istihdam verileri içinden derleyebilmek mümkündür. Bu verilere göre 2016 yılı itibariyle 15-17 yaş aralığında çocuk işçi sayısı 709.000'e ulaşmıştır (Taşbaşı 2018). Her ne kadar TÜİK tarafından yürütülmüş güncel bir çalışma olmasa da, işçi sendikalarının yaptığı araştırma ve açıklamalarda bu rakamın 2018 yılı itibari ile 2 milyonu aştığı ifade edilmektedir (Taşbaşı 2018).

Sonuç

İhmal ve istismar edilen çocuk/ergenlerin suça karışma ihtimalleri, suça karışan çocuk-ergenlerin de ihmal ve istismara uğrama ihtimalleri oldukça yüksektir. Ülkemizde ve dünyada gün geçtikçe görülme sıklığının arttığı bilinen çocuk/ergenlere yönelik istismar-

ihmal olaylarında toplumsal düzeyde farkındalığın artırılması gerekmektedir. DSÖ çocuk/ergenlerin ihmal ve istismara uğramasına neden olacak faktörleri; anne- baba veya bakım veren ile ilgili risk faktörleri (psikiyatrik problemlerin varlığı, katı-duygusuz ve kendini kontrol edemeyen kişilik yapısı, çocukluğunda istismara uğramış olma, duygusal açıdan olgunlaşmamış olma, alkol/ madde kullanımı, küçük yaşta çocuk sahibi olma, sık aralıklarla çocuk sahibi olma, düşük eğitim düzeyi, tek bakım veren olma), ailenin sosyal yapısı ile ilgili risk faktörleri (düşük sosyoekonomik düzey, işsizlik, evsizlik, zamansız istenmeyen ve evlilik dışı gebelik, çok çocukluluk, stresli iş ortamı veya iş hayatında başarısızlıklar, sosyal yalıtım ve sosyal destek zayıflığı, kültürel açıdan uyumsuzluk, sağlık bakımı ve sosyal hizmet imkanlarına yeterince ulaşamama) ve toplumla ilgili risk faktörleri (sosyal eşitsizlikler, erken yaşta evlenmelerin normal kabul edilmesi, koruma ve yasarlardaki işleyiş bozuklukları, çocuğa verilen değer az olması, iç-dış savaşlar, silahlanma, terör, şiddetin sosyal olarak kabul edilirliliğinin artması, okul eğitiminin sağlıklı olmaması, sosyal bağlantıların ve komşuluk ilişkilerinin düşük olduğu toplumlar) olmak üzere 3 farklı başlık altında sınıflandırmıştır (Gürhan 2015, WHO 2017).

DSÖ'nün belirttiği risk faktörlerine bakıldığında ülkemizde de risk altında olan çocuk ve ergen sayısının oldukça fazla olabileceğini tahmin etmek zor değildir. İhmal ve istismar açısından riskli grupların belirlenerek koruyucu önlemler alınması en değerli adımı oluşturacaktır. Özellikle sağlık çalışanlarının ihmal ve istismara neden olabilecek risk faktörlerini tanıyabilmesi ve bu süreçte öncelikle koruyucu olarak rol alabilmesi oldukça önemlidir. İstismar veya ihmal olgusu gerçekleştikten sonra çocuk ve ergende ortaya çıkacak ruhsal travmaları tamir etmek koruyucu önlemler almaktan çok daha karmaşık ve zor bir hal almaktadır. Bu nedenle öncelikle çocuklara ihmal ve istismar konusunda nelerin uygun davranışlar olduğu, gerektiğinde hayır diyebilmeleri ve yardım alabilecekleri kimselerin olduğu çok küçük yaşlardan itibaren öğretilmelidir. Her kademe de yaşa uygun rehberlik programlarının uygulanması ve bu sürece ailelerin de dahil edilmesi gerekmektedir. Bu süreçte özellikle psikiyatri hemşirelerinin aktif rol alarak, olumlu anne-baba tutumu geliştirmede, çocuk ve ergen ile sağlıklı iletişim kurabilmeye aileleri yönlendirmesi; ihmal ve istismara karşı koruyamadığımız her çocuğun toplumsal gelecek için bir kaygı ve tehdit oluşturduğu hususunda ise toplumu bilgilendirmesi önem kazanmaktadır. Toplumsal düzeyde istismar/ihmal riskleri ve korunma yolları ile ilgili farkındalığın artırılması çocukların ve ailelerin hem istismardan korunmalarını hem de olası bir istismarla nasıl baş edebileceklerini öğrenmelerini sağlayacaktır.

Kaynaklar

- American Psychiatric Association (2013) Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5). Washington DC, American Psychiatric Association.
- Amionto F, Valentina AS, Miriam R, Carla A, Luca L, Giovanni AD et al. (2018) Childhood emotional abuse and neglect in obese patient with and without binge eating disorder: personality and psychopathology correlates in adulthood. *Psychiatry Res*, 269:692–699.
- Ayaz M, Ayaz AB, Soyulu N (2012) Çocuk ve ergen adli olgularda ruhsal değerlendirme. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 15:33–40.
- Beşer NG, Baysan L, Uzunoğlu G (2016) Türkiye'de bir bölge psikiyatri hastanesinde tedavi olan suçta itilmiş çocuk profilleri. *Anadolu Psikiyatri Derg.* 17:317–324.
- Beter Ö (2010) Türkiye ve İngiltere'de çocuk koruma sistemleri (Doktora tezi). Ankara, Hacettepe Üniversitesi.
- Bilginer Ç, Hesapçıoğlu ST, Kandil S (2012) Bir üniversite hastanesine adli psikiyatrik muayene amacıyla gönderilen çocuk ve ergenlerin değerlendirilmesi. *Türkiye Klinikleri Adli Tıp ve Adli Bilimler Dergisi*, 9(1):20–27.

- Bilginer Ç, Hesapçıoğlu ST, Kandil S (2013) Çocukluk çağı cinsel istismarı: mağdur ve sanık açısından çok yönlü bakış. *Dusunen Adam*, 26:55-64.
- Fırat S, İltaş Y, Gülmen M (2017) Results of domestic migration on juvenil delinquency in Adana. *J Forensic Leg Med*, 49:81-88.
- Göker Z, Hesapçıoğlu ST, Sarp SK, Kandil S (2006) KTÜ Tıp fakültesi çocuk-ergen ruh sağlığı ve hastalıkları polikliniğine son iki yılda başvuran adli olguların değerlendirilmesi. *Adli Tıp Dergisi*, 20(3):1-5.
- Güler N, Uzun S, Boztaş Z, Aydoğan S (2002) Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 24:128-134.
- Güner İ, Güner S, Şahan HM (2010) Çocuklarda sosyal ve medikal bir problem; istismar. *Van Tıp Dergisi*, 17:108-113.
- Gürhan N (2015) Her Yönüyle Çocuk İstismarı ve İhmali. Ankara, Nobel Tıp Kitabevi.
- Hu MH, Huang GS, Huang JL, Wu CT, Chao AS, Lo FS et al. (2018) Clinical characteristic and risk factors of recurrent sexual abuse and delayed reported sexual abuse in childhood. *Medicine (Baltimore)*, 97:e0236.
- ILO (2015) Çocuk işçiliği. <https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/child-labour/lang--tr/index.htm>. (Accessed 4.12 2019).
- İbiloğlu A, Atlı A, Oto R, Özkan M (2018) Çocukluk çağı cinsel istismar ve ensest olgularına çok yönlü bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10:84-98.
- Kandel P, Kunwar R, Karki S, Kandel D, Lamichhane P (2017) Child maltreatment in Nepal: Prevalance and associated factors. *Public Health*, 151:106-113.
- Kandil S, Hocaoglu Ç, Bağdatlı H, Aktepe E, Yöntem T, Aksu G (2002) Son dört yılda ktü tıp fakültesi çocuk psikiyatrisine başvuran adli olguların değerlendirilmesi. *Klinik Adli Tıp*, 2(2):1-6.
- Kapçı EG (2004) İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37:1-13.
- Kaplan SJ, Pelcovitz D, Labruna V (1999) Child and adolescent abuse and neglect research: a review of the past 10 years. Part I: Physical and emotional abuse and neglect. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 38:1214-1222.
- Koçtürk N, Bilge F (2018) Tekrarlanan ve bir kez cinsel istismara maruz kalan ergenlerin riskli davranışları. *Education and Science*, 43(193):109-119.
- Köse S, Aslan Z, Bağgül S, Şahin S, Yılmaz Ş, Çıtak S et al. (2011) Bir eğitim ve araştırma hastanesi çocuk psikiyatrisi polikliniğine yönlendirilen adli olgular. *Anadolu Psikiyatri Derg*, 12:221-225.
- Nearchou F (2018) Resilience following emotional abuse by teachers: insights from a cross-sectional study with greek students. *Child Abuse Negl*, 78:96-106.
- Oral Ü, Engin P, Büyükyazıcı Z (2010) Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması Özet Raporu. Ankara, UNICEF.
- Özden, SY (2015) Adli Psikiyatri. 2. baskı. Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.
- Resmi Gazete (1995) Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 27 Ocak 1995, sayı: 22184. Ankara, TC Başbakanlık.
- Resmi Gazete (2004) Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 6 Nisan 2004/25425. Ankara, TC Başbakanlık.
- Resmi Gazete (2015) Çocuk Koruma Kanunu, 3/7/2005 tarih 5395 nolu kanun. Ankara, T.C. Başbakanlık.
- Simmons C, Steinberg L, Frick P, Cauffman E (2018) The differential influence of absent and harsh farthers on juvenile. *J Adolesc*, 62:9-17.
- Şahin F (2006) Çocuk İstismarının Tanımı, Epidemiyolojisi ve Multidisipliner Takım Yaklaşımının Önemi. Çocuk İstismarı ve İhmaline Multidisipliner Yaklaşım. Ankara, Ankara Üniversitesi
- Taş A (2017) Hacettepe Üniversitesi öğrencilerinin çocuk ihmal ve istismarı hakkındaki bilgi düzeylerinin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Ankara, Hacettepe Üniversitesi.
- Taşbaşı K (2018) Ana akım gazetelerde görünmez kılınan çocuk işçiler. *Global Media Journal TR Edition*, 8(16):140-160.
- Tıraşçı Y, Gören S (2007) Çocuk istismarı ve ihmali. *Dicle Tıp Dergisi*, 34:70-74.
- Tomita M (2013) Comparative analysis of juvenile delinquency and non delinquency. *Procedia Soc Behav Sci*, 84:1138-1142.
- TÜİK (2013) Çocuk İşçücü Anketi. Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, 13659:1-2.
- TÜİK (2018) Güvenlik birimine suça sürüklenme ile gelen veya getirilen çocuk sayısı. Ankara, Türkiye İstatistik Kurumu
- UNICEF (2017) Annual Results Report 2017: Child Protection. New York, UNICEF.
- UNICEF (2017) Çocuklar için ölümcül yolculuk: Kuzey Afrikadan Avrupaya uzanan göç yolu. New York, UNICEF.

UNICEF (2018) Uprooted in Central America and Mexico: Migrant and Refugee Children Face A Vicious Cycle of Hardship and Danger. New York, UNICEF.

Uygur N, Türkcän S, Geyran P (1994) Adli psikiyatride çocuk ve ergen suçları. *Dusunen Adam*, 7(3):20–24.

WHO (2016) Violence against children. https://www.who.int/health-topics/violence-against-children#tab=tab_2. (Accessed 20.12.2018).

WHO (2017) Child Maltreatment: The Health Sector Responds. Geneva, WHO .

Yektaş Ç, Tufan AE, Büken B, Çetin YN, Yazıcı M (2018) Cinsel istismar mağduru çocuk ve ergenlerde istismar ve istismarcıya ilişkin özelliklerin ve psikopatoloji ile ilişkili risk etkenlerinin değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Derg*, 19:501–508.

Yazarların Katkıları: Yazar çalışmaya önemli bir bilimsel katkı sağladığını ve makalenin hazırlanmasında veya gözden geçirilmesinde yardımcı olduğunu kabul etmiştir.

Danışman Değerlendirmesi: Dış bağımsız

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir

Authors Contributions: The author attests that she has made an important scientific contribution to the study and has assisted with the drafting or revising of the manuscript.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: No conflict of interest was declared by the author.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.